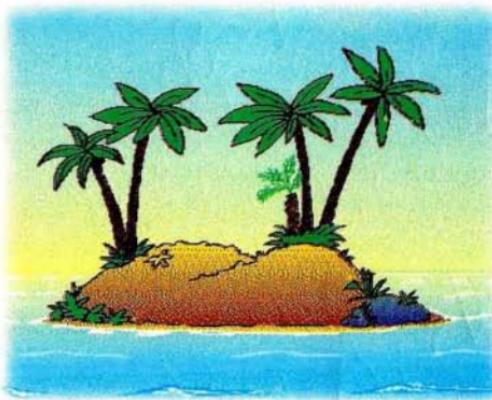

BIONG BAHA KOMOLANG KARUANE

More Stories of Ape

Oral-Tradition Narratives
of the Sangir

BIONG BAH KOMOLANG KARUANE

More Stories of Ape

Oral-Tradition Narratives
of the Sangir

Editors:
Susan Adilis
Ken Maryott

The Committee for the Promotion
of the Sangir Language

© 2000 by the Publisher. All rights reserved.
Printed in the Philippines.

The Committee for the Promotion
of the Sangir Language

P.O. Box 81439
8000 Davao City
Philippines

Bawuka Wera

Kai sĕmbau̯ daļuasĕ masaria si kami nakapĕ-narakang u bukĕ kadodō ini su taļoarang tau Sangihĕ, baębe si sire apang seng masingka mĕbasa, lembone lai si sire apang bĕdang mangĕndung mĕbasa.

Kere su bukĕ kahumotongange, *Manga Wiong Baha*, bukĕ karuane ini lai mang mĕbĕbĕkĕeng kapapelesang Baha, kū sĕmbau̯ binatang kadodō kaiso akałe ghĕguwa. Ene nakatuļung pĕbawiahe, dingangu makąambang i sie wou kindorę u manga sĕdue. Tangu pelesang Baha ene mambeng timeleng sarangkeweng taumata kimiling sie. Katewe pĕsĕnsuļe kapandene ipĕpake su halĕ daralakī kere mĕkonti, mĕtako, sarang lai mĕmate. Maanung ene nangĕlembong maļahĕ kamageng i kitę mĕbasa su bukĕ karuane ini.

Suwu̯ pĕngangakałĕ ene, ute i Waha mang kĕkawontogang. Ualingu ene matatimad'u Sangihĕ kamageng mĕbĕke wio ini, timonane humotong ute tadeau̯ makoą sansahĕ, sasaļentihö su manga rario dararodō arau mangangudā, baļinę tumbaęeng pilisirę.

Měsuļung u bukĕ humotong, *Manga Wiong Baha*, bukĕ karuane ini lai niaļa bou majalang Balanda arenge *Bijdragen tot de Taal-, Land-, en Volkenkunde*, Cetakan kauaļune (1893) kū niator'i Tuang N. Adriani.

Maļumbako bukĕ biong Baha karuane ini itarimä kere pěnanarimä su bukĕ humotong. Kerene lai si sire apang měmpěngěndung měbas a ringangu měmohé su werang Sangihé, lěharapeng bukĕ ini makatuļung tadeaū mapaka-singka u enēe kapiane tundu ringangu ada'i kitę e.

Mangangatorę bukĕ

Introduction

It gives us much pleasure to offer this new booklet of stories about Ape to the Sangir in general and, in particular, to the Sangir perfecting their reading skills.

Like the first collection, these stories tell of a physically weak little animal who survives in a hostile world by his cleverness in tricking his enemies. Now, cleverness is a good trait to possess, but Ape sometimes allows it to develop into unnecessary lying and cheating and just plain meanness, as we see more clearly in this second collection of stories.

But Ape usually pays dearly for his meanness. And so Sangir elders tell these fables, not only for pleasure or entertainment, but also to educate their young in culturally accepted norms and values.

These fables, like those in *Manga Wiong Baha*, were first edited by N. Adriani for the Dutch journal *Bijdragen tot de Taal-, Land-, en Volkenkunde*, Volume 8 (1893). The fables in this book were taken from that journal.

The publishers of *Biong Baha Komolang Karuane* hope that this little volume will find as enthusiastic a reception as the previous volume. And we hope it will prove to be as important an aid in teaching the Sangir to read and, thereby, to learn of the beauty of their traditions and culture.

The Editors

Dalohone

1. I Waha, i Masang, i Meo dingangu i Kambing	1 (Ape, Tiger, Cat and Goat)
2. I Waha rĕduang Bahoa	7 (Ape and Heron)
3. I Waha rĕduang Setang	11 (Ape and the evil spirit)
4. I Waha rĕduang Buala	15 (Ape and Crocodile)
5. I Waha, i Wuala ringangu Setang	17 (Ape, Crocodile and the evil spirit)
6. I Waha rĕduang Ubä	21 (Ape and Monkey)
7. Datu ringangu Woki i Sire Tĕlu Taļaahusĕ dingangu i Waha rĕduang Soaha	23 (The King, Queen, Prince, Ape and Iguana)
8. I Waha rĕduang Kambing	27 (Ape and Goat)
9. I Waha rĕduang Balę	29 (Ape and Sea Cucumber)

Bio Pią i Waha, i Masang, i Meo dingangu i Kambing

Tëtae pią i Waha, kụ pią ēlange i Masang, i Meo dingangu i Kambing. Tangu pią bałeng sire su rĕduh'u apeng. I Waha e tangu kai pią dałoribone. I sire tahaēlang kai sasaę něpariringang nělombo. Tangu lěmbeng bōu kinaseng i sire kai nītatapa.

Sěngkarioēlone něsau nělombo, ringangu nahumbisarae měnsang i sai měhapa wale e. Angkuēng i Meo e u "Iako měhapa wale." Kai, su hondą u wale kai pią batang masaria. Kuēng i Waha e u "I kau, Meo! Kěnangko pěhipeng batang e su panindu." Tangu i Meo e měngkate nangahu batang kụ měngkate pěsěmpare. Tangu i Waha e něberae si Meo e u "I kau pěhapae wale, Meo!" Tangu i sire waline sasaę němpělombo.

Su lìkudeng sire nělombo e, tangu kate sěngkianu pią apa ghugalégehě ēnsaę bōu kēhu. Matangga su kalu, mapapědi. Mitangga su watu,

marałoe. Kutęu kai ansuang. Sëngkarënta mëngkate nëgëli u tabea si Meo. Bou e ansuang e mëngkate himaung paha e, kụ kiminä. Ute ho, i Meo e mëhipe ta makahipe, mëngkatewe nangahü ansuang e. Kụ kahukangkewe rası bou palange hëdo iedo u wawa su wisje. Gësi mëngkate pësënsaing. Angkuëng u ansuang e u "Mëngkai kahü, Meo! I kadua hëdo mëdalia u ią masueng kinæ." Sarang i sie nangëdo kiminä e, ansuang e mëngkatewe namele si Meo. I Meo e sasaç nawintuing sarang laudë. Tangu i Meo e mëngkatewe ēndai kimalang sarang dułunge. Kụ nipeleng ansuang dokeng małukadë, i Meo e hëdo narënta u sembeng bawëlo. Sarang narënta su rułunge, mëngkatewe tarai kapiä sarang bałe.

I Meo e napëlo su wałe, ute mëlałombo e narënta. "Pią apa, Tuang, pahang kitę tahamawu kanini kai nisongoëng u ansuang, tangu ią kai nipapecle sarang laudë, kụ ią ēndaung kai lai wuhu sasongo, ēndai saų kimalang bou laudë." Tangu angkuëng i Kambing e, "Iąko riëlo mëhapa wałe." Tangu saue su sëngkariqëłone, angkuëng i Waha nëbera si Kambing e, "I kau kënangko panapuä batang bawa e." Tangu i Kambing e mëngkatewe nanunge watang ene, kụ

nipěsasalone tamai-ramahi. Bou e i sire waļine naněntangkeng Kambing e, niapěhapa waļe, wou e i sire sasaę saų nělombo.

Su ļikudeweng sire nělombo e, sěngkakěla ansuang e sembeng saų simongo, sěngkatotō mang su pahang kinę e, kų kiminą. Tangu i Kambing e měngkate nanunge ansuang e kų kětäeweng gěsing ansuang pěsënsaing. Kuěnge, u ansuang e u "Měngkai sunge, Kambing! Ią hědo mamalisę u wou kuminą." Nasueng kinę, ansuang e měngkatewe namele si Kambing e, kų nawintuing kapia sarang laudę. Tangu sěngkakěla i Kambing ēndai e wue tütapu wou laudę, näung, kų hědöewe nasongo u něsiong sire němpělombo e. Tangu i Kambing e něberae wue si sire němpělombo e, u "Tawę apa nałembe, Tuang, kinę su paha e. I Ansuang saų diměnta kanini, kų sěngkahumpae seng su paha." Angkuěng i Masang u "Hědoko wue! Diělo iąko měhapa waļe e."

Ho, sěngkarioělone, tangu i Masang něhapa waļe e, kų su ļikud'u němpělombo e, sěngkakěla ansuang e sembeng saų diměnta. Sěngkahumpa małaing su paha. Tangu i Masang měngkate nanapuę ansuang e kų ilěhipe. Saręeng seng

məsapuə, angkuēng u ansuang e u "Hēdoko, iə deng mēlowę." Bōu ene, mēngkate lai nihipe, i Masang, nakoə lai kere i Meo dingangu i Kambing.

Tangu angkuēng i Waha u "I kamene sasaę pēlombo. Iə e mēhapa wale e." Tangu i Waha e mēngkate nangambung u kalu lawo-lawo, pinēndarangenge. Tangu ansuang e sajewe ene, tangu i sie nēberae, "Iə! Pēnad'i Waha kai mahamü. Kai nikoə kerea?" Angkuēng i Waha u kai nirēkateng u uase mahamü. Ansuang e nēberae, "Siə koəko lai kerene?" Angkuēng i Waha u "Iə botongewe makakoə." Tangu i Waha e mēngkate nētongkə u sēsaleng sēmbua, su pananēsaleng, niapakahamü. Tangu i Waha e nēberae su ansuang e, "Kai hēdo hepesang su papēhaseng kalimona, mapia pēndēkateng e." Ute ansuang e mēngkai nētēngkataho su papēhaseng, bōu e i Waha mēngkate namasi u sēsaleng su ansuang e, wōu e i sie timaļang kū naiang su wiwih'u pahighi.

Tangu angkuēng u ansuang u "Pēngantibē i kau e, Waha, wōu nangakaļe siə, ēng? Kū iə e wēđi mateę." Angkuēng i Waha u "O, harusę, bēđi piə tau timaļang tarai kere, pakibaloěngku,

kai tawe simimbang." Angkuēng u ansuang u "I kau kai mělēhapa apa?" "Mělēhapa pahighing Bawuku." Angkuēng u ansuang e u "Ia měndenoko." I Waha něbera u "Ia ta měgeli, u kai pěberaēng i Wawuku." Tala, ansuang e tawe nahimang, měngkate timumpa něndenq, kutęu uase su raļung u wadang u ansuang e siměbue, bōu kere natęe, ansuang, kū i sie kinaakalengkeng Baha, wou nangěnsue kinę i sire tinapa.

Nahěpusě.

Bio Pią i Waha rĕduang Bahoa

Humotong pią i Waha rĕduang Bahoa mĕlĕlukadĕ tawe mĕtikj, kutęu kakałoarane hĕbi, tangu i Wahoа kai maponggeng tiki. Kai i rĕdua mĕbĕbataru kerene, kai i rĕdua mang mĕtĕtĕng. Tangu angkuëng i Waha u "E, e! I kau, Wahoа, kai seng mĕtĕtikj!" Kutęu pelesang Bahoa e u "Tala, Waha! Ią tawe mĕtatikj. Ią e kai mĕpĕpatadu kinę ēndaj su lantehĕku, u mĕdeau kai taku kinaseng. Bĕdi kai seng nahutung tałoarane." I rĕdua mang luļahowö su wowong batang su moade. Tangu tiki i Wahoа nasalıwuhĕ kapię, watuń kawe niwokaëng i Waha.

Kutęu, sĕngkalĕndjeweng i Waha pai sembeng kĕkahuntikilang. Angkuëng i Wahoа e u "E, e! I kau, Waha, kawe seng mĕtĕtikj!" Angkuëng i Waha u "Ią tawe mĕtatikj. Ią kai kükiling u luę ēndaj tawę tau mananuhudĕ, O kawe luļunggi." Tangu i rĕdua sau narëmasę, mahungkaiang su wowong batang.

Kutęu sĕngkakëla pai i Wahoа sembeng mĕpĕpatadu. Kinasilong Baha, "E, e! I kau,

Waho, kai seng mëtëtikj! ” Nisasimbah’i Waho e u ”Tala, Waha, ią kai kükiling u pënad’i Waha tawę tau nanguno su same, O kawe mahamü.” Nësau narëmasë i rëdua.

Kutęu sëngkakëla pai i Waha sembeng mëpëpatadü. Kinasilong Bahoa e, ”Kate, kate kai, Waha! I kau kai seng katikje?” Angkuëng-keweng Baha, ”Tala, Waho, ią kai kükiling u lehé i Waho. Tawę tau namoleng, O kamageng manemö kinä kawe mäendadë manandu.” Saü narëmasë i rëdua. Kaiso hëbi e karałung e, aramanung sembeng pukułë épä.

Nipandaëng i Baha pai, i Waho sembeng mëpëpatadü u tiki, dokeweng bawëlo i rëdua mang mähiang ta nëmpëtikj sarang kadodö. Kutęu angkuëng i Waha, ”Kate, kate, Waho! I kau sembeng mëtikje, ute i kau seng člangku.” Nisimbang i Waho, ”E, Baha, kapapiako wue arau! Ią tawe nëtikj, u ią e kai mëpëpatadü e u kai mädałingung këmpughang, tawę tau nanina, O kawe mitung.” Tangu, ēlo e seng mäfualagë, seng namukulë ēnung u małukadë.

Ene, saü narëmasë kerene i rëdua, tangu nipandaëng i Waho pai i Waha sembeng saü

měpěpatadu. Kinasilong Bahoa, "Heute, ěng, Bahā! I kau kanini seng mānēlid'u ią anuang ēlangu, watu ią kai mādaļingung u kěmpughang, tawę tau nanina, O kawe mitung, ute i kau kawe ēlangku." Angkuěng i Waha e u "Kate kai! I kau kai seng měběbera kerene si sia e lahau ią kawe nětiki! Ią kawe kükiling u ɻarang, tawę tau nangěhabě, mase kai mahoro, kụ měnsang kai sanggidang bōu kaihi arau wōu koaneng." Tangu i rědua měngkate mědědarendehě. Angkuěng i Waha, i Wahoā kai anuang ēlange. Angkuěng-keweng Bahoa, i Waha kai ēlange. Tangu sarang i rědua měngkate mědědarendehě, kụ i Wahoā tate makarendehě si Waha, tangu i Wahoā měngkate sěngkianu timěla, batu seng ēlo. Ute sagurang i Waha měngkate kükakěla su ɻangi małoang měnsang Bahoa e kai saų dumorō su apa. Kai i Wahoā e sembeng tawe rimorō, kaiso sasaę timěla sarang puěng u ɻangi.

Bio Pią i Waha rĕduang Setang

Homo^{tong} pią i Waha ringangu setang nĕmpĕdarende^h k^u tawe nĕmpĕtikⁱ arĕgang sĕhĕbi. Tangu i rĕdua mĕngkate măhungkaiang bĕdang pukulĕ ĕnung bawĕlo sarang pukulĕ mapuļo hĕbi, k^u i rĕdua ene mĕmpahiang su kĕhu. Tangu pukulĕ mapuļo, kate sĕngkakĕlang setang e i Waha kai k^ukakurung, u kai seng mĕtĕtikⁱ. Tangu i Waha e njatĕlideng setang e su połohe, ringangu setang nĕbera u "Elangku, i kau, watu i kau kai seng mĕtĕtikⁱ!" Tangu i Waha e nĕberae u "Ke! Hĕdoko, setang! Kapiako manĕlid' u ia. Dingangu ia tawe mĕtatiki. Ia k^ukakurung kere ini, kai k^ukakurung măngĕna: kĕmpughang tawę tau nanina, O kawe maitung." Tangu setang e sajewe simoh^o naiang.

Saræng mĕngkate măiang, ĕndju kai seng pukulĕ mapuļoësa, i Waha e mĕngkate sĕngkianu saj kimakurung, u nĕtikⁱ e wue. Tangu setang e sajewe timĕmbo si Waha, ringangu nĕbera u "E! Elangku, i kau, Waha! Kuhæ i kau mĕkonti, u seng mĕtĕtikⁱ!" Tangu i Waha sajewe nĕbera u

"Ke! Setang! Kapiako i kau manēlid'u ia, u ia balinewe kükakurung mëtëtikì, ia kai kükakurung mängëna u: Taing kambing tawë tau nënduì, O kawe malimbolong." Tangu setang e nahimangke wue, ringangu nëbera u "Ore, èng? Tëngadë lai." Böu e setang e simohöe wue, kü naiangke.

Kutëu i rëdua e mëngkate mäiang, èndju pukulewé mapulodua, i Waha e saüewe kükakurung. Tangu setang e saüewe timëmbo, ringangu nëbera u "Elangku, i kau, u i kau seng mëtëtikì." Kutëu i Waha e salæwe limenda matane èndaj nëpëti böu kükakurung, dingangu nëbera u "Ke, Setang! Kapiako manëlid'u ia. Balinewe kükakurung mëtëtikì, dokeng kanini kai kükakurung mängëna." Böu e setang simohöewe naiang dingangu nakiwaþo u "Apæte wue, tëtinënaëngu?" Angkuëng i Waha u "Luã tawë tau mëlalunggi, O kawe lülunggi." Tangu setang e saüewe simohöe naiang su kakaianenje.

Marëngü, èndju kai seng masanggidë mamukulë sëmbau, O i Waha e mëngkate mëginggeng tiki e. Tangu setang e saüewe timëmbo ringangu nanëlidë poþoh'i Waha ringangu nëbera u "Eute, i kau mambeng seng

ēlangku, Waha! Seng ta makapēdēndilē.” Tangu i Waha e sauewe limilō u himēkosē, dingangu nēbera u ”Kapapiako, Setang!” Tangu setang e simohöewe naiang dingangu nēbera u ”Apae wue, Waha, tētinēnaēngu?” Sinimbang i Waha u ”Aku, makajingge siā bēdang kanini e u mēngkai mēgingge mängēna mēnsang haungang bou kaihi arau haungang bou koaneng.” Tangu setang e nakiwaloe wue, ute i Waha e simimbangke, ”Aku,” angkuēnge, ”larang tawē tau nangēhabē, O kawe mahoro.” Simohö kāpia setang e ringangu nēbera u ”Ej, tēngadē lai, O!” I rēdua mēngkate mäiang. Tangu i Waha e sembeng napia ihae, arawe setang e seng lotahē masaria ene, u setang e tawe nētētikj dokeng bawēlo. I Waha e sembeng tawē pēndange mētikj u seng näung bou mängapidē mētētikj tēntalang i rēdua ēndaij mäiang.

Tangu i rēdua mēngkate marēngu mäiang, kutēu sarəeng pukulē lima mang bēdang mäiang, O setang e kinahuntikilangke. Tangu setang e nitēmbongkeng Baha ringangu nitēlide su ēntana, apid'u niasa su ēntana, ringangu nēbera u ”Ēlangku i kau!” Tangu setang e tawe nakareə hingide apa, kū kai kinauntungang i Waha.

Tangu setang e nariadi člang i Waha saræeweng ini. Kai uade setang e mambeng su aļung i Ką Baha měngkai nawoidą i rědua wou němpěda-rendehé aręgang sěhěbi tawe němpětikj.

Nahěpusě.

Bio Pię i Waha rĕduang Buala

I Waha sasaę nangěmpuhe. Kutęu angkuěng i Wuala e, "Mapia sasaę i kadua!" Kuěng i Waha e, "Mědeę kinę i kadua kima." "Ho!" kuěng i Wuala e, "Sasaęe wue!"

Sarang i rĕdua su saghé, kutęu i rĕdua nakaëbaę kima. Angkuěng i Wuala e, "Koatengke kereapa ene, kai nahepes'u watu?" Kuěng i Waha e, "Daukong limanu." Ene i Waha e seng kakontine si Wuala e. Ho, i Wuala e měngkatewe něndau. Sarang něndau, su pělahepes'u kima e. Kuěng i Wuala e, "I kau kai nangakalę si sia! Pahědo! I kau takę kinaseng." "Ore," kuěng i Waha e, "i kau seng mělewa," kę i Waha e měngkatewe timaļang, nariadi limang Buala e taļimědone e nasue napentehę. Ho, i Wuala e měngkatewe lighę nanahuſu si Waha e, suapang i Waha e seng nakataļang marau. I Wuala e seng ta nakaëbą si Waha e.

Sarang nararënęe kadodo, kutęu i Waha e kai saę nangěmpuhe, rimarisı su hamę u pahěpa.

Sarang kinasilong Buala e, i Wuala e měngkatewe timěmbo, nikikine su laede. Kaëbäu kapelesang Baha e, i sie něbera u "Be, Wuala, i kau walinewe timěmbo sią, kai timěmbo lěntuidě." Ute i Wuala e namělœ. Ene i Waha e měngkatewe kiměse su kotø u pahěpa. Kuěng i Waha e, "I Wuala e níkakontiangke wue!" Ho, taraj dimakì su sěngkalu, natěpas'u walene.

Sarang kerenee, i Waha měngkatewe nataraị sarang sasuange, nangaļa busa sěngkalu, wou ene i sie měngkatewe sasaę něbalì sarang bałene. Kai naung i Waha e mang tawę katatapenge watu matakü i Wuala e. Bou matakü saubé matatapę, batu makatahěndung bałene. Ho, i sie měngkatewe nasasaę. Kuěng i Waha e, "Bałeku e susimbahę mąeng ią měgeli u tabea. Mąeng ta sumimbang, kai i Wuala ene." Ho, i Waha e měngkatewe něgeli u tabea, kuěnge, "Tabea, bałe!" Sěngkalendju simimbang. Kuěng i Waha e, "Tawe pulu, wałe sumimbang. Ene kai i Wuala e, seng něhapa wałeku. Ho!" kuěng i Waha e, "Koae wałenu! Ią mangaļing su waline." Sěngapang děngue i Wuala e seng ta nakaëba si Waha e.

Bio Pią i Waha, i Wuala ringangu Setang

Kutęu angkuēng i Wuala e, "Mahi, i kitę měsasulung u kaļaļawo u taune!" Kuēng i Waha e u "Ho! Diēlo i kitę měsombang su apeng." Manu e wuhue sěngkakukų, i Waha e siměbangke su apeng, měngkatewe nělita apeng e wou pondole sěmpotō sarang pondole sěmpotō, bou e naiang tą kěndje. Maļukade, O riměntae wuala e, měngkatewe nahěping, laudę e. Kuēng i Wuala e, "Kate! Su apa ringangu e?" Kuēng i Waha e u "Kai seng ta nakakědang nahědo. Kělaewe laede. Tamai apeng napenę u ēnę u laedę!" Kuēng i Wuala e, "Kai su apa walenu e?" Kuēng i Waha u "Wawę apeng sěmbau e."

Sěngkariqělone i Waha e nangěmpuhe. Dūdalengke su moadę e, sěngkaļendje nitěmboěng i Wuala. Kuēng i Waha e, "O, něsaļa! I kau tawe naněmbo wisiku, kawe timěmbo pahěpę." Namělće wue, i Wuala e. I Waha e měngkatewe timaļang, dingangu něbera u "Su apa wue? Nikaakaļeng, i Wuala e!"

Kutəu i Waha e nakoə̄ sarang lantang. Nawalje wawēlo. Kutəu sarə̄eng masanggideng bałe, i Waha e měngkatewe kimui, kutə̄ tawę u simimbahę. I Waha e někoə̄ewe kontine, "Bałeku e sidutu sūsimbahę bue, arawe ini utc kawe ta simimbahę. Pią i Wuala, ēndju." Ho, něsauewe kimui, tangu simimbahę. Kuěng i Waha e, "Tą běke pinintu, wałe měběbera, i Wualae wue, ene!"

I Waha e měngkatewe timaļang su liang. Kutəu kai něsombang u setang. Kuěng u setang e u "Mahi, i kadua měbataru!" Kuěng i Waha e u "Ho! Měbataru kerea?" Kuěng u setang e, "Měbataru i kadua ta mětikj tělu hěbi. I saing mětikj, maělang." Kuěng i Waha e, "Ho!" Tangu i rědua něbataręe. Kutəu masanggidę kaěloěnge, napěpae, i Waha e. Kuěng u setang e, "I kau ělangku!" Kuěng i Waha e, "Kapia! Ią kai nawatang u kai mągěna." Kuěng u setang e, "Kai mągěna kerea?" "Kai mągěna u: kěmpughang e apawe tą tau nanina, O kawe mitung." Kuěng u setang e, "Těngadę, ēng?"

Su karua hěbine i Waha e kinahuntikilangke wue. Kuěng u setang e, "Ene, i kau ělangku!" Kuěng i Waha e, "Ią bałinewe mětětikj; ią kai

mangëna." Kuëng u setang e, "Kai mangëna a'?" "Iä kai mëtëtimbang u larang u humbia e tawë tau nangëhabë, O kawe mahoro." Kuëng u setang e, "Tëngadë lai!"

Su katëlu hëbine setang e nawatangke. Kuëng i Waha e, "I kau ēlangku!" Setang e nakaweraweng a'? I sie nakoä ēlang i Waha e.

Nahëpusë.

Bio Pią i Waha rĕduang Ubą

Tangu kai pią i Waha rĕduang Ubą, kų i rĕdua e mĕtĕtataniwe wałene. Kuteu sĕnsułe i rĕdua e kai nĕsombang. Ene kai lai pią dehang busą. Tangu sarĕtəu i Waha e nakasiloe rehang busą ene, ute i Waha e għimighile si Ubą, bawerane, "Mahi, anu! I kadua reng mĕsuang u rehang busą i kadua." I Ubą simimbang u "Ēndaj mang sĕngkalu ute, anu?" Angkuēng i Waha u "Ēbue anu!" Tangu i Ubą e mĕngkatewe namangkang kakudą. Angkuēng i Waha u "Si sią, anu, kotoe watłu ēndaj e seng pią daunge, kų kate manguntang kadij, seng mĕbua." "Ho," angkuēng i Ubą e, "Anue si kau. Si sią e, wawae pungene, manjeng maręngu mĕbua." Ene i Waha e mĕngkate nikahĕluaseng, batuu si sie ēndaj seng pią daunge, kų i sie nĕberae, "Si sią e, isuang su sèleëng, ipakisilo su sumasahe e." Angkuēng i Ubą u "Si sią e, isuang su rĕlahĕku mĕdeau ią tatapĕbe makasilo apang kaļaēlo."

Kuteu i Ubą e sĕngkakarumahenge natamaje mĕtĕtiwo si Waha e, apidĕbe kükakëla wusą i

Waha e. Tangu i Ubä e nësëmaeng Bahá e su rarałengang e seng mëtiwo wusæ. Angkuëng i Ubä u "I kaduako, anu, mëtiwo wusåu e." Kutëu wuså i Waha e, kai nahëgu, sëngkakëla. I Waha e nëberæ u "Pirua anu, Ubä! Busåku èndaj kai nirotiang u sumasële, watüu kai rimułong apa raunge kereng kahëbunge."

Marëngü-dëngü mëngkai pëpahëdoëng, ute si Ubä e nëbuæe. Kutëu i Waha e sëngkalëndi-eweng nasongo su anung Ubä dingangu nëberæ, "Iä e, si kau èndaj sembeng ikapëndotong." Kutëu i Waha e napulëewe sarang bałene, arawe su sëngkarjëlonë i Ubä e seng mënënaung mangałä buang busæ, kutëu i Waha e seng makäenä u i Ubä seng mëndotong, ute rokeng małukadë i Waha e seng dimënta, kutëu mang nësëmä i Ubä mangałä busæ. I Waha e nëberæ, "I kaduako, anu!" Mëdëdarendehë u i rëdua. Angkuëng i Ubä u "Iä kawe mawj e, batüu kawe sasuangku." Ta nakarendehë si Waha e, i Waha e nawje su kotoe, hëdo rimëlusë u nasueng kaënge, wuså e, ute kinaakałengke, i Ubä.

Nahëpusë.

Biong Datu ringangu Woki
 i sire Tĕlu Tałaahusĕ
 dingangu i Waha rĕduang Soaha

Tangu pią datu ringangu woki pią ahus'i rĕdua esę. Tangu angkuëng u woki e, "I kitę tĕlu reng taraj mĕndenq." Ho, nataraje. Saręeng seng su akę, tangu rario e nipĕlqe su wowong batu. Saręeng i rĕdua seng mĕdĕndenq, kutęu kai pią baha nangałę dario e, kai ratu ringangu woki e wěga wue. Tangu rario e nipatęeng baha e, wou e nikinęe.

Saręeng seng bōu nĕndenq, tangu nakasilqe rario e seng tadje, taraje rimalingara sarang kotę u kalu, kutęu nakasilqe u rario e kai kĕkinaseng u waha e. Tangu nasusęe, i rĕdua. Tangu i rĕdua mĕngkate sūsangı. Kutęu kai pią soaha. Kuëng u soaha u "I rua kai sūsangı u apa?" Kuëng u ratu e, "Kai sūsangı u anąku, kai nikinę u waha, kų ią mang ta makahĕngang mĕnsang takę balisang kerea." Kuëng u soaha e, "Iąko mangakałę. I kau abe kasusa." "Kų kai akalę kerea?" Kuëng u

soaha e, "Datu e pěkōnti pětumpate." Tangu angkuěng u woki e, "Kai měkoä kerea?" Kuěng u soaha e, u ratu e pěpakeang, mase raloka, arawe woki e sangi pakaihā.

Sarəeng sūsangi, kutēu waha e riměntae ringangu nakiwaloe, "I kau kai sūsangi u a', Wawu?" Kuěng u woki e u "Kawingku kai nate. Kamagengu wotonge, pauliko su ratung kamene e!" Ho, ratung baha e měngkate nakikomoł'u kaļawo u waha e. Kuěng u waha e u "Kai nětěmpugě kereapa, Tuang?" Kuěng u ratu e, "I kitę kai sasač sarang soa e, mělěbing u ratu e." Kutēu pią baha sěmbaų daļakj něbera, "E, kapia kai mangakaļ!" Kuěng u ratung baha e, "Pateko, apa ēndaj daļakj e!" Měngkatewe timaļang, pirua!

Ho, nasasaće, i sire kěbi. Arawe soaha e něhěpingke wale e, apang lohange, ringangu něbera su ratu ēndaj duduļoka e, "Mageng ią seng někumbaedě, ute pakariahje, Tuang, u seng natěmpugě, kū pakaligha měbangung." Ho, nasueče narangeng, boki e měngkate għimunggui, wawerane, "Ią kai itěntang si sai?" Kuěng u ratung baha e, "Itěntang si sią, Bawu!" O, sarəeng patiku baha e nasueče narangeng, kutēu

waha rałaki e tawe rimangeng, kaiso měngkai měběbera, "I kamene kai lěakaleng!" Kai ratung baha e tawe nahimang.

Kuěng u soaha e u "Tukadě e, pakasueko hěping, tukadě! Madiring pią u makasilo si kitę." Ho, nasueeng hěpinge, patiku lohange. Kuěng u soaha e, "I kitę deng měnalang měkumbaedě!" Kuěng u ratung baha e, "Ho!" Kuěng u soaha e u "Ią kai tingihěku kadodo. Mapia ią mawı su paha." Ho, nawie. Baha e wěgaweng i sie kai seng mangakałę. Tangu soaha e nangumbaede, wawerane, "Pakarariahje, Tuang, seng nasue nahěping! Pěbangungke, sěmběka peda, sěmběka pało-pało, Tuang!" Ho, ratu e měngkatewe něbangung, bou e naměbasę, kų tawę lěmbene sarang sěmbau, mang nasue nate, waha e. Lěmbene mang kětäeweng sěmbau ta rimangeng e, kų arenge kai i Waha. Saręeng nasueng potoc apang su wałe e, ute i sie něberęe, "Ene! Ią seng mąanu u kai mąngakałę, kaiso tawe nahimang, kų!"

Bio Pią i Waha rĕduang Kambing

Ene i Waha e kai susèle. Kutęu kai pią kambing sëntahanakeng su liang, kų kambing e kai mạnepa. Kutęu i Waha e kai n bera u kambing e kai m d dohang. Angku nge, "I kau mahun  kai m d dohang si  e!" Ku ng i Kambing e, "I  mangampung, Baha! I kami tahan  tawe m darohang." Ku ng i Waha e, "I kamene tawe makap d ndil ! Mang m d dohang,  ndajbe t talimoad ." Ku ng i Kambing e, "M ngkatewe wahasang kami." Ku ng i Waha e, "Pah do, i kau tak  ikalak  su Ratu e." Ku ng i Kambing e, "M ngkate pangalak !"

Ho, m g g gu e, i Waha e namok e, " ndaung su t ngong kamene, ka awo u Mawu W bato, lembone i Tuang Datu, su wowone kate hukumang! I  kai n bawa si Kambing sire tahan , kai n dohang!" Ku ng u W bato e, "Ene, Kambing! Uade i kau kai n dohang si Waha e!" Ku ng i Kambing e, "Tala, m ngkatewe modong kami!" Tangu naputus  u i Waha nas la. Sa ane m kasitir  dua  lo m h ntud'u himang. Sar eng

i Waha e nahurung, kutęu kai nakaěba kima
sěmbaų, kutęu i sie měngkatewe něndau, ene
nikětungkeng kima e. Sarang limanabě, saghe e,
limane e měngkai mąkakětung. Sarang naraļung,
nadehō nate, i Waha e.

Ho, nahěpusě!

Bio Pią i Waha rĕduang Bałe

Tangu kai pią i Waha kү siměbang bōu undangeng. Kai i sie kai mangëmpuhe, pirua. Kutęu saręeng i sie rüdaleng su ghilamu, ute i sie kai nakasilo wałe pułutang, mangałene wałe masurëkä. Kutęu i Waha e kai nębera u "Pirua, Wałe, ęndai mëntëhang mëngkai nipapapakelë." Kutęu angkuëng i Wałe u "Ią balinewe ęlangu, Waha, kү abe pębawera kerene."

Tangu i Waha kai simimbang u "Abe tatałanu, e Wałe, mëntëhang kai taku pakelang, e Wałe. Mëngkai sahene timałanu." I Wałe simimbang u "Pamakele, kontinu!"

Tangu i Waha mëngkatewe namakel'u laede koaneng. Tangu laede kai rimëkä, kutęu i Waha e nębera e "Pëlöe arau, Wałe, mëntëhang kai taku timpałeng u kaihi." Nębera e wue i Wałe, "Pakelë lai laedu kaihi."

Ute namakelë kąpia, i Waha, ute laed'i Waha ruambëka e mëngkatewe rimëkä si Wałe. Nębera

kapia i Waha e, "Pĕlœ, Waļe! Mĕntĕhang i kau kai takų kokaěng." Angkuěng i Waļe u "Kokae!"

Ute nangokaeng kĕngkunge koaneng. Ute rimĕkă kĕngkunge. Nĕsaų nangokang kĕngkunge kaihi, ute rimĕkă lai. Ute wou e i Waha nĕberaę, "Pĕlœ, mĕntĕhang i kau kai takų kikiang arau!" Kutęu nĕberaę i Waļe, "Kikje!"

Kutęu i Waha e nangikje. Ute rimĕkăe mohong i Waha, ute i Waha nałemisę, batuu sarang limanabę i Waha mang kădarékă su wadang i Waļe.

